

Wprowadzenie do prawa środowiska

Moim wnukom
Lei i Mikołajowi

Wprowadzenie do prawa środowiska

Ryszard Mikosz

Recenzja: ANETA KĄZMIERSKA-PATRZYCZNA

Spis treści

Od autora.....	9
Rozdział pierwszy	
Uwagi wstępne.....	13
Rozdział drugi	
Normatywna definicja środowiska i ochrony środowiska	21
§ 1. Uwagi wprowadzające	21
§ 2. Prawna definicja „środowiska”	24
§ 3. Prawna definicja „ochrony środowiska”	30
§ 4. Wnioski	32
Rozdział trzeci	
Źródła prawa środowiska	37
§ 1. Uwagi wprowadzające	37
§ 2. Środowisko i jego ochrona w świetle przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.....	39
§ 3. Najważniejsze akty rangi ustawowej będące źródłami prawa środowiska.....	56
§ 4. Akty prawa miejscowego jako źródła prawa środowiska.....	77
§ 5. Źródła prawa międzynarodowego w zakresie dotyczącym środowiska	79
§ 6. Problematyka środowiskowa w prawie Unii Europejskiej	82
Rozdział czwarty	
Uprawnienia przysługujące w odniesieniu do środowiska.....	89
§ 1. Uwagi wprowadzające	89
§ 2. Prawa majątkowe przysługujące do niektórych elementów środowiska.....	91
§ 3. Prawo do korzystania ze środowiska	101
§ 4. Prawo do informacji o środowisku i jego ochronie	108
§ 5. Prawo do udziału w postępowaniach dotyczących środowiska	115

Rozdział piąty

Podmioty wykonujące zadania w zakresie gospodarowania środowiskiem oraz jego ochroną.....	121
§ 1. Uwagi wprowadzające.....	121
§ 2. Organy administracji publicznej wykonujące zadania w odniesieniu do środowiska.....	123
§ 3. Inne podmioty wykonujące zadania w zakresie dotyczącym środowiska.....	133

Rozdział szósty

Podstawowe rodzaje instrumentów prawnych regulujących gospodarowanie środowiskiem i jego ochronę.....	137
§ 1. Uwagi wprowadzające.....	137
§ 2. Podstawowe rodzaje instrumentów prawnych wyznaczających granice i warunki korzystania ze środowiska.....	145
1. Instrumenty planistyczne.....	145
1.1. Uwagi wprowadzające.....	145
1.2. Instrumenty planistyczne dotyczące zagospodarowania przestrzennego.....	147
1.3. Wybrane przykłady innych instrumentów planistycznych.....	156
1.4. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko.....	163
2. Instrumenty ochrony obszarowej.....	167
2.1. Instrumenty obszarowej ochrony przyrody.....	167
2.2. Wybrane przykłady innych instrumentów ochrony obszarowej.....	174
3. Instrumenty o charakterze reglamentacyjnym.....	178
3.1. Uwagi wprowadzające.....	178
3.2. Ważniejsze instrumenty służące reglamentacji gospodarowania podstawowymi składnikami środowiska.....	179
3.2.1. Gospodarowanie powierzchnią ziemi.....	179
3.2.2. Gospodarowanie kopalinami (geologicznymi zasobami środowiska).....	185
3.2.3. Gospodarowanie wodami.....	191
3.2.4. Reglamentacyjne instrumenty ochrony powietrza.....	193
3.3. Wybrane przykłady innych instrumentów reglamentacyjnych.....	197
3.4. Ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.....	203

§ 3. Inne instrumenty odnoszące się do środowiska i jego ochrony	208
1. Instrumenty prewencyjne (zapobiegawcze)	208
2. Instrumenty restytucyjne (naprawcze).....	214
§ 4. Znaczenie poszczególnych rodzajów instrumentów dla gospodarowania zasobami środowiska i ich ochrony	218
Rozdział siódmy	
Niektóre konsekwencje zgodnego z prawem oddziaływania na środowisko	225
§ 1. Uwagi wprowadzające	225
§ 2. Obowiązki prawno-finansowe związane z korzystaniem ze środowiska	227
§ 3. Roszczenia przysługujące w związku z zastosowaniem instrumentów służących ochronie środowiska.....	244
Rozdział ósmy	
Odpowiedzialność w prawie środowiska	251
§ 1. Uwagi wprowadzające	251
§ 2. Odpowiedzialność cywilna	252
§ 3. Odpowiedzialność karna.....	258
§ 4. Odpowiedzialność administracyjna.....	262
Rozdział dziewiąty	
Uwagi końcowe	275
Bibliografia	287
Wykaz aktów normatywnych przywołanych w pracy.....	311
Summary	325
Zusammenfassung.....	327

Od autora

1. Pierwsze przepisy, które w świetle współczesnych kryteriów można uznać za dotyczące środowiska i jego ochrony, pojawiły się tysiące lat temu. Odnosiły się one przede wszystkim, choć nie wyłącznie, do zasobów przyrody. Regulacja w tym zakresie podlegała ewolucji, której efektem było także zwiększanie liczby obowiązujących przepisów. Dopiero jednak XX w., a zwłaszcza jego końcowe dekady, przyniosły olbrzymi rozwój unormowań odnoszących się do tej materii. Zarówno w ustawodawstwach poszczególnych krajów, jak i na poziomie ponadnarodowym zaczęła bowiem nie tylko rosnąć liczba aktów normatywnych dotyczących środowiska, lecz także stale zwiększały się ich rozmiary. Nie inaczej jest w przypadku prawa polskiego. Pierwszy kompleksowy akt w tym zakresie, jakim była ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, w pierwotnym brzmieniu liczył 118 artykułów. Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, która zastąpiła tę z 1980 r., w jej aktualnym brzmieniu znacznie przekracza już 400 artykułów. Akt ten, bez wątpienia mający kluczowy charakter w ramach przepisów dotyczących środowiska, żadną miarą nie wyczerpuje jednak całości źródeł prawa w interesującym nas zakresie. Niezależnie bowiem od unormowań zawartych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, do prawa środowiska zaliczyć trzeba kilkadziesiąt ustaw, które w większym lub mniejszym stopniu odnoszą się do tej problematyki, oraz kilkaset aktów wykonawczych, głównie rozporządzeń. W konsekwencji regulacja prawna zawarta w tych aktach po wielokroć rozmiarami przewyższa tę, która obowiązywała z chwilą wejścia w życie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska.

2. Przywołane wyżej okoliczności sprawiają, że syntetyczne omówienie aktualnego stanu prawnego odnoszącego się do środowiska jest bardzo utrudnione, o ile w ogóle możliwe. Dzieje się tak nie tylko ze względu na rozmiary obowiązującej regulacji, lecz również z tej przyczyny, że jest ona niezmiernie rozproszona i trudno w jej obrębie dostrzec klarowną myśl systemową. Nie można też zapominać, że zakres pojęć „środowisko” oraz „ochrona środowiska”, mających przecież kluczowe znaczenie dla wyznaczenia granic prawa środowiska, jest bardzo nieostry. Z tego też powodu zaliczenie określonych unormowań do źródeł prawa środowiska jest, przynajmniej po części, zabiegiem arbitralnym.

3. Próbując, mimo wskazanych trudności, w zwięzły sposób przedstawić zasadnicze rozwiązania normatywne dotyczące środowiska, dokonać trzeba było daleko idących uproszczeń i skoncentrować się wyłącznie na kwestiach o charakterze podstawowym. Dla zabiegu takiego nie ma bowiem, w moim przekonaniu, rozsądnej alternatywy, nie tylko ze względu na rozmiary regulacji prawnej dotyczącej środowiska, lecz także wskutek jej daleko posuniętej drobiazgowości. W przeciwnym razie zarówno rozmiary opracowania, jak i przede wszystkim szczegółowość zawartych w nim wywodów spowodowałyby, że założony przeze mnie jego cel stałby się nieosiągalny. W istocie rzeczy bowiem wykładnia unormowań dotyczących nieomal każdej z omawianych w nim kwestii cząstkowych mogłaby stać się przedmiotem opracowania monograficznego.

4. Realizując to założenie, starałem się przedstawić w opracowaniu najważniejsze, moim zdaniem, zagadnienia dotyczące prawnej regulacji odnoszącej się do gospodarowania zasobami środowiska oraz jego ochrony. Wpłynęło to w istotny sposób na jego konstrukcję. Poza bowiem kwestiami o charakterze wprowadzającym, obejmującymi uwagi natury historycznej oraz analizę normatywnych definicji „środowiska” i „ochrony środowiska”, a także źródła prawa środowiska, dalszy fragment opracowania poświęcony został właśnie zagadnieniom, które można określić mianem „systemowych”. Starałem się w tych ramach w szczególności zwrócić uwagę na problematykę praw przysługujących w odniesieniu do środowiska oraz w związku ze środowiskiem, przede wszystkim jednak na podstawowe rodzaje (typy) instrumentów prawnych służących gospodarowaniu środowiskiem i jego ochronie. W świetle oczywistej potrzeby korzystania z zasobów środowiska unormowania dotyczące instrumentów wyznaczających granice i prawne warunki tego korzystania mają, w moim przekonaniu, charakter absolutnie pierwszoplanowy. Nie można było jednak pomijać także innych kwestii o charakterze systemowym, w szczególności unormowań dotyczących wybranych konsekwencji oddziaływania na środowisko, zarówno zgodnego z prawem, jak i naruszającego reguły obowiązujące w tym zakresie.

5. Skutkiem takiego podejścia jest – co oczywiste – pozostawienie poza zakresem rozważań wielu zagadnień, z których przynajmniej część zasługiwałaby na uwzględnienie albo też szersze omówienie. Wymagało to dokonania wyboru, który zapewne – czego mam świadomość – przynajmniej po części ma charakter arbitralny. Czasem konsekwencją tego wyboru jest jednak także potraktowanie niektórych kwestii nieco szerzej, aniżeli ma to zazwyczaj miejsce w tego rodzaju opracowaniach. Uwaga ta dotyczy w szczególności problematyki źródeł prawa. Uznałem bowiem, że rozmiary i rozproszenie regulacji prawnej uzasadniają nieco szersze jej zaprezentowanie tak, by zagadnienie stało się – mam nadzieję – nieco bardziej zrozumiałe. W relatywnie

szerokim zakresie odniosłem się w tych ramach również do materii konstytucyjnej. Chodziło mi bowiem o podkreślenie rangi aktu, który jest usytuowany na szczycie hierarchii źródeł prawa, zwłaszcza w kontekście sposobu, w jaki jest on aktualnie postrzegany i interpretowany.

6. Przedkładane Czytelnikom opracowanie jest rezultatem moich przemyśleń i doświadczeń związanych z prowadzonymi pracami badawczymi oraz uprawianiem dydaktyki. Już dawno temu doprowadziły mnie one do przekonania, że próbując zainteresować czy to słuchaczy, czy też czytelników prawną problematyką środowiska, należy koncentrować się na kwestiach najistotniejszych, dbając jednocześnie, na ile to możliwe, o systemowe uporządkowanie materii i syntetyczność rozważań. Takie też założenia towarzyszyły mi w procesie przygotowywania tego opracowania. Czytelnicy zechcą ocenić, czy zostały one zrealizowane.

Ryszard Mikosz

Opracowanie obejmuje stan prawny obowiązujący na dzień 30 września 2021 r.

Ryszard Mikosz

Introduction to Environmental Law

Summary

This monograph presents the most important systemic issues concerning the legal regulation of the environment, and its protection in particular. It begins with a synthetic general overview of the matter, which includes a brief historical outline of the development of environmental law, analysis of the normative definitions of "environment" and "environmental protection," and the problematic of sources of environmental law, with particular emphasis on the constitutional foundations of environmental protection.

In the following part, the monograph presents the problems of the rights pertaining to the environment. First, the monograph outlines the issue of property rights to certain elements of the environment (especially to the surface of the ground, minerals and waters), followed by the legal regulation on the use of the environment and issues concerning the right to information about the environment and its protection, as well as the right to participate in environmental proceedings. Another part of the study has been devoted to the entities performing tasks in the field of environmental management and protection, especially environmental authorities.

The last part of the monograph discusses the basic types of legal instruments governing the management and protection of the environment. Within this framework, the following categories have been distinguished: planning instruments, area protection instruments, rationing instruments, as well as preventive and corrective instruments. Next, the monograph presents selected results of the application of the discussed instruments, which concern legal and financial obligations related to the use of the environment, as well as the problem of claims by entities whose rights have been limited as a result of the application of selected instruments of environmental protection. The monograph then ends with a chapter on liability in environmental law and concluding remarks.

Ryszard Mikosz

Einführung in das Umweltrecht

Zusammenfassung

In der vorliegenden Monografie werden die wichtigsten Systemfragen in Bezug auf die gesetzliche Regelung der Umwelt und insbesondere des Umweltschutzes dargelegt. Zunächst werden in synthetischer Weise die einleitenden Fragen erörtert, die einen kurzen historischen Abriss über die Entwicklung des Umweltrechts, eine Analyse der normativen Definitionen von „Umwelt“ und „Umweltschutz“ sowie die Problematik der Quellen des Umweltrechts mit besonderem Schwerpunkt auf den verfassungsrechtlichen Grundlagen des Umweltschutzes zum Inhalt haben.

Im folgenden Teil wird die Problematik der umweltbezogenen Rechte und Ansprüche nähergebracht. Zuerst wird die Frage der Eigentumsrechte an bestimmten Umweltbestandteilen (insbesondere an Erdoberfläche, Rohstoffen und Gewässer) behandelt, gefolgt von der gesetzlichen Regelung der Umweltnutzung und Fragen hinsichtlich des Informationsrechts über die Umwelt und deren Schutz bzw. des Teilnahmerechts an Umweltverfahren. Der weitere Teil der Arbeit widmet sich den Einrichtungen, die im Bereich des Umweltmanagements und des Umweltschutzes tätig sind, insbesondere den Umweltschutzbehörden.

Im letzten Teil der Monografie werden zunächst die grundlegenden Arten von Rechtsinstrumenten zur Regelung des Umweltmanagements und Umweltschutzes analysiert. In diesem Rahmen unterscheidet man: Planungsinstrumente, Instrumente zum Gebietsschutz, Reglementierungsinstrumente sowie Präventiv- und Abhilfelinstrumente. Anschließend werden manche Folgen der Anwendung von den oben genannten Instrumenten präsentiert, wie die rechtlichen und finanziellen Pflichten in Bezug auf die Umweltnutzung bzw. die Geltendmachung von Ansprüchen durch die Einrichtungen, deren Rechte infolge der Anwendung ausgewählter Instrumente des Umweltschutzes eingeschränkt wurden. Die Arbeit schließt mit dem Kapitel über die Haftung im Umweltrecht und Schlussbemerkungen.

Redakcja i korekta

BARBARA TODOS-BURNY

Projekt okładki

JOLANTA MIKOSZ, ADAM MIKOSZ

Przygotowanie okładki do druku

MAGDALENA PACHE

Redakcja techniczna

MAŁGORZATA PLEŚNIAR

Łamanie

PAWEŁ JĘDRZEJKO

Redaktor inicjujący

PRZEMYSŁAW PIENIĄŻEK

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.12.2022:

Copyright © 2021 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzysiamy otwartej nauce:

Od 1.01.2023 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa

Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

Wersja elektroniczna monografii zostanie opublikowana w formule wolnego dostępu w Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego www.rebus.us.edu.pl

● <https://orcid.org/0000-0002-6588-1000>

MIKOSZ, RYSZARD

Wprowadzenie do prawa środowiska / Ryszard Mikosz.

Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego, 2021

<https://doi.org/10.31261/PN.4118>

ISBN 978-83-226-4186-6

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4187-3

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa

Volumina.pl Daniel Krzanowski

ul. Księcia Witolda 7-9

71-063 Szczecin

Wydanie I. Ark. druk. 20,5. Ark. wyd. 26,0.
Papier offset 90g. PN 4118. Cena 69,90 zł (w tym VAT).
